

Să învățăm cu... plăcere

Fișe de exerciții logopedice
în comunicarea orală și scrisă

Introducere	5
Intervenția logopedică	7
Secțiunea I.	
SĂ ÎNVĂȚĂM CU... PLĂCERE	15
Exerciții pentru corectarea întârzierilor de limbaj	16
Secțiunea II.	
SĂ VORBIM CU... PLĂCERE	97
Exerciții pentru dificultățile de pronunție a sunetelor	98
Secțiunea III.	
SĂ CITIM CU... PLĂCERE	153
Exerciții pentru învățarea citirii	154
Secțiunea IV.	
SĂ SCRIM CU... PLĂCERE	203
Exerciții grafice pentru scris	204
Bibliografie	256

Intervenția logopedică

Corectarea tulburărilor de limbaj se realizează prin intermediul **intervenției logopedice**. Prin intervenția logopedică se dezvoltă abilități de comunicare eficientă la nivelul limbajului rostit și scris și deprinderi de folosire-funcționare corectă a acestuia.

Intervenția logopedică, ca tip de intervenție în dificultățile de învățare, cuprinde, indiferent de tipul problemelor de limbaj, următoarele etape:

Depistarea problemei

Aceasta înseamnă semnalarea unei dificultăți sau a unui complex de dificultăți care se referă la modul de folosire a limbajului rostit sau a celui scris. Depistarea o poate face un profesionist care și-a propus acest tip de identificare sau poate fi făcută de familie sau de alte persoane din anturajul copilului, care semnalează anumite greutăți în exprimarea lui verbală și constată că modul de comunicare este diferit de al majorității copiilor. De obicei, copiii cu dificultăți de limbaj se exprimă greoi, învață mai greu scrisul și cititul, se fac înțeleși de ceilalți cu greutate. A depista o problemă înseamnă a o identifica în mod generic fără a o măsura și fără a cunoaște posibilitatea înlăturării ei. Depistarea prevede recunoașterea piedicilor în comunicarea verbală și scrisă și constituie numai momentul inițial al unei intervenții.

Evaluarea complexă

Evaluarea complexă a cazului implică și identificarea elementelor definiției pentru tulburarea semnalată. După depistare este firesc să observăm și să analizăm dificultățile copilului, măsurând și identificând ce tip de probleme împiedică exprimarea orală sau scrisă. Evaluarea poate fi *de ordin general* – și ea sesizează locul comunicării în personalitatea copilului – sau *specifică* și, în acest caz, se identifică în detaliu fiecare problemă de comunicare, se constată dimensiunile acesteia și se măsoară prin teste și probe specifice. Stabilirea cauzelor care determină dificultățile de limbaj este un moment important al evaluării, care poate sprijini și orienta eficient corectarea. A evalua limbajul unui copil înseamnă a măsura dificultățile acestuia în ariile specifice ale acestui proces psihic pentru a putea interveni eficient. Din această cauză nu este nevoie totdeauna de teste sau probe de ordin general pentru a cunoaște personalitatea sau gradul de inteligență cognitivă. Acestea vor fi folosite numai atunci când limbajul are nevoie de intervenție specifică în acest sens. Este de recomandat ca probele și testele administrate să se adreseze în special ariei limbajului pentru că rolul logopedului este să remedieze în primul rând tulburările de limbaj și comunicare. Practic, pentru tratarea unor dificultăți de articulare nu este nevoie de informații referitoare la nivelul de înțelegere sau la gradul de agresivitate sau implicare a personalității. Folosirea testelor de personalitate sau măsurarea anumitor trăsături psihice este limitată și, de obicei, logopedul trebuie să colaboreze cu psihologul școlar și cu psihopedagogul de consiliere pentru a afla anumite date, dacă este necesar. Pentru fiecare problemă identificată prin depistare există seturi de probe și teste care delimitează și analizează problemele de dezvoltare a limbajului. Logopedul realizează la acest nivel o hartă a dezvoltării limbajului copilului luat în evidență. El recunoaște cauzele dificultăților pentru

a interveni adecvat. Sunt folosite probe de limbaj oral, de limbaj scris și probe de ordin general care identifică procesele implicate și determină care sunt nevoile viitoare de intervenție.

Intervenția propriu-zisă cu evaluări periodice

În urma evaluării, logopedul face un plan de intervenție personalizat, care schițează conduita terapeutică individualizată în funcție de dificultățile și competențele copilului, la un moment dat. Activitatea logopedică se efectuează în unități de intervenție care variază în funcție de vârsta copilului și particularitățile lui psihoindividuale. Fiecare unitate de intervenție înseamnă activitate față în față cu logopedul, activitate într-un grup anumit pentru o anumită verigă a intervenției și, neapărat, consolidarea progreselor și tema pentru acasă. Intervenția logopedică nu este permanentă, ci constituie o activitate suplimentară față de programul școlar și educațional al copilului. De aceea, ea trebuie proiectată în așa fel încât să țină seama de faptul că se realizează în afara programului școlar, că trebuie sprijinită neapărat de părinți și că, de obicei, se realizează într-un spațiu în care copilul trebuie însoțit de familie. Pentru că este altceva decât activitatea didactică este necesar ca intervenția logopedică să se desfășoare într-o atmosferă relaxantă, jocul didactic fiind una din modalitățile principale de realizare a obiectivelor învățării. Ca orice tip de învățare, și învățarea logopedică presupune atitudine activă și participativă a subiectului. Prin urmare, logopedul trebuie să țină seama de implicarea copilului și de plăcerea pe care trebuie să o resimtă în această activitate suplimentară. Se recomandă să nu se folosească tot timpul textele din manuale pentru exercițiile scrise, iar atmosfera din cabinet să fie cât mai relaxantă și destinsă. La finele fiecărei unități de intervenție este necesară evaluarea progreselor. Acestea se discută cu părinții și se consolidează prin tema pentru acasă. Părinții sunt parteneri în rezolvarea problemelor logopedice. De la început ei sunt chemați să colaboreze cu logopedul și să sprijine efectuarea unor exerciții logopedice acasă. La școală, învățătorii și profesorii trebuie să cunoască faptul că elevul este într-un program logopedic și să sprijine consolidarea progreselor. Părinții sunt cei mai apropiați de copil și de multe ori progresele se evidențiază foarte repede dacă ei vor realiza o repetare a unor exerciții, cu frecvența și intensitatea pe care o recomandă logopedul. Părinții păstrează legătura printr-un caiet de teme pe care logopedul îl completează de fiecare dată. Este necesar ca logopedul și părintele să discute de fiecare dată când copilul are o ședință logopedică. Discuția trebuie să fie firească, pozitivă și este bine ca ea să nu se petreacă totdeauna de față cu copilul. În același timp, trebuie să avem grijă să nu descurajăm copilul, să-l informăm asupra progreselor făcute și să-l recompensăm pentru efortul său. Pentru fiecare intervenție logopedică este bine ca logopedul și părintele să se sfătuiască și să găsească calea cea mai adecvată pentru fiecare copil.

Evaluarea finală

La finele unei etape de corectare, dar și la finele unei etape școlare (semestru sau an școlar) se realizează o evaluare finală a programului. Pentru că fiecare intervenție este proiectată pentru o unitate de timp, atunci când intervenția logopedică se realizează în cadrul unui cabinet logopedic interșcolar este firesc ca evaluarea să fie legată de timpul școlar. Evaluarea măsoară progresele realizate, constată ameliorări, stagnări sau regresii, în funcție de care se stabilesc obiectivele intervenției în etapele următoare sau se încheie demersul logopedic.

Secțiunile lucrării cuprind exerciții pentru anumite dificultăți de limbaj, pe care le poate face orice părinte, învățător sau profesor. Ele sunt proiectate pe anumite dificultăți de vorbire, citire și scriere. Le putem numi chiar și „Teme pentru acasă“ pentru că ele se efectuează, de obicei, în completarea intervenției propriu-zise și consolidează progresele deja obținute prin activitatea directă în cadrul unității de intervenție logopedică.

Pentru fiecare tip de problemă noi am elaborat o serie de fișe de lucru pe care vi le propunem și de la care se pot construi și alte exerciții care să servească consolidării pronunției, scrierii sau citirii corecte. Fiecare fișă are o țintă, un obiectiv de atins și pentru aceasta se cere copilului să realizeze anumite activități specifice.

Etapele de parcurs în intervenția logopedică

Vom prezenta în continuare structura etapelor de parcurs în remedierea și corectarea dificultăților de limbaj cele mai frecvente, specifice și nespecifice. Acestea aparțin intervenției propriu-zise și pot deveni obiective operaționale pentru logoped sau pentru cel care organizează exercițiile.

1. Program de intervenție logopedică în retardul/întârzierea de limbaj

Retardul de limbaj/întârzierea de limbaj

Dificultate funcțională de limbaj care se manifestă prin incapacitatea folosirii limbajului rostit sau a limbajului grafic într-un mod adecvat vârstei cronologice. Se referă atât la modul de rostire a sunetelor, grupurilor de sunete și a cuvintelor, cât și la semnificația conceptelor și la categoriile de obiecte, ființe, fenomene din mediul înconjurător. În același timp, este afectată și abilitatea de exprimare în propoziții și fraze (structura gramaticală).

Intervenția logopedică în retardul/întârzierea de limbaj cuprinde următoarele etape:

A. Terapia de ordin general:

- familiarizarea cu activitatea logopedică și motivarea pentru activități;
- gimnastică fonoarticulatorie;
- educarea respirației corecte.

B. Intervenția propriu-zisă, desfășurată în următoarele etape:

1. Dezvoltarea auzului fonematic, ce ocupă o parte însemnată în remedierea retardului de limbaj.
2. Exerciții muzicale și exerciții de identificare a elementelor din spațiul restrâns al mediului de învățare.
3. Vorbire simultană și memorizări. Denumirea corectă a obiectelor din mediul restrâns pe categorii și clase. Extinderea identificării și denumirii unor clase tot mai largi de obiecte, ființe, fenomene.
4. Vorbire reflectată și răspunsuri la întrebări.
5. Redarea unor mici povestiri.
6. Povestiri libere.

2. Program de intervenție logopedică în dislalie

Dislalie:

Incapacitatea pronunțării corecte a unor sunete, silabe, a unor grupuri de sunete sau a anumitor cuvinte. Ea se evidențiază prin pronunția incorectă, omisiunea sau alterarea sunetelor, silabelor sau cuvintelor.

Nivelele de exersare a vorbirii se referă la:

1. Vorbirea reflectată (după model);
2. Vorbirea independentă (pronunția directă fără model);
3. Vorbirea liberă (în conversațiile uzuale).

Etapele intervenției:

1. Terapia de ordin general:

- familiarizarea cu activitatea logopedică și motivarea pentru activități;
- dezvoltarea auzului fonematic;
- gimnastica fonoarticulatorie;
- educarea respirației corecte.

Etapele de parcurs în intervenția logopedică

Vom prezenta în continuare structura etapelor de parcurs în remedierea și corectarea dificultăților de limbaj cele mai frecvente, specifice și nespecifice. Acestea aparțin intervenției propriu-zise și pot deveni obiective operaționale pentru logoped sau pentru cel care organizează exercițiile.

1. Program de intervenție logopedică în retardul/întârzierea de limbaj

Retardul de limbaj/întârzierea de limbaj

Dificultate funcțională de limbaj care se manifestă prin incapacitatea folosirii limbajului rostit sau a limbajului grafic într-un mod adecvat vârstei cronologice. Se referă atât la modul de rostire a sunetelor, grupurilor de sunete și a cuvintelor, cât și la semnificația conceptelor și la categoriile de obiecte, ființe, fenomene din mediul înconjurător. În același timp, este afectată și abilitatea de exprimare în propoziții și fraze (structura gramaticală).

Intervenția logopedică în retardul/întârzierea de limbaj cuprinde următoarele etape:

A. Terapia de ordin general:

- familiarizarea cu activitatea logopedică și motivarea pentru activități;
- gimnastică fonoarticulatorie;
- educarea respirației corecte.

B. Intervenția propriu-zisă, desfășurată în următoarele etape:

1. Dezvoltarea auzului fonematic, ce ocupă o parte însemnată în remedierea retardului de limbaj.
2. Exerciții muzicale și exerciții de identificare a elementelor din spațiul restrâns al mediului de învățare.
3. Vorbire simultană și memorizări. Denumirea corectă a obiectelor din mediul restrâns pe categorii și clase. Extinderea identificării și denumirii unor clase tot mai largi de obiecte, ființe, fenomene.
4. Vorbire reflectată și răspunsuri la întrebări.
5. Redarea unor mici povestiri.
6. Povestiri libere.

2. Program de intervenție logopedică în dislalie

Dislalie:

Incapacitatea pronunțării corecte a unor sunete, silabe, a unor grupuri de sunete sau a anumitor cuvinte. Ea se evidențiază prin pronunția incorectă, omisiunea sau alterarea sunetelor, silabelor sau cuvintelor.

Nivelele de exersare a vorbirii se referă la:

1. Vorbirea reflectată (după model);
2. Vorbirea independentă (pronunția directă fără model);
3. Vorbirea liberă (în conversațiile uzuale).

Etapele intervenției:

1. Terapia de ordin general:

- familiarizarea cu activitatea logopedică și motivarea pentru activități;
- dezvoltarea auzului fonematic;
- gimnastica fonoarticulatorie;
- educarea respirației corecte.

2. Emiterea/obținerea și exersarea sunetului/sunetelor pronunțate greșit.
3. Introducerea sunetului în silabe și cuvinte în diferite poziții (inițială, medie, finală).
4. Emiterea corectă a sunetului în cuvinte de dificultăți crescânde. Cuvintele în propoziții tot mai dificile.
5. Vorbirea reflectată (prin repetare după logoped) exersată și corectă.
6. Vorbirea independentă corectă a sunetului, cuvântului.
7. Exersarea în povestiri, poezii redactate liber.

3. Program de intervenție logopedică în disgrafie

Disgrafie:

Incapacitatea scrierii corecte a unor litere, a unor silabe, a unor grupuri de litere sau a cuvintelor și propozițiilor. Este evidențiată în scrierea după dictare și scrierea prin copiere.

Nivelele de exersare se referă la:

- A. Copiere și scriere după dictare, de:
  - litere,
  - silabe,
  - grupuri de litere,
  - cuvinte monosilabice și polisilabice,
  - cuvinte conflictuale,
  - propoziții,
  - texte.
- B. Compuneri de cuvinte, propoziții și texte cu suport și fără suport (după imagini, din cuvinte resursă etc.).

Etaplele intervenției logopedice sunt:

1. **Terapia de ordin general:**
  - familiarizarea cu activitatea logopedică și motivarea pentru activități;
  - dezvoltarea auzului fonematic;
  - gimnastică motorie largă și gimnastică motorie fină;
  - exersarea grafismelor simple;
  - desenul;
  - grafisme complexe.
2. Scrierea corectă a literei, scrierea literei cu identificarea ei, recunoașterea literei în dictare și în copiere.
3. Scrierea corectă a literei în silabe simple directe și indirecte formate cu vocale (de tipul: **ba, be, bi, bo, bu, ab, eb, ib** etc.), scrierea silabelor complexe și dificile în care se găsește litera.
4. Scrierea corectă a cuvintelor cu analiza silabelor și literelor componente (de tipul: „**carte**“ are două silabe: „**car**“ și „**te**“. Prima silabă este „**car**“ și a doua silabă este „**te**“. Silaba „**car**“ are trei litere **c-a-r**; silaba „**te**“ are două litere, **t-e**). Scrierea cuvintelor mai complexe și a cuvintelor conflictuale în care se găsesc problemele disgrafice.
5. Scrierea propozițiilor simple, cu analiză. De exemplu: „**Tina este veselă**“. O propoziție cu trei cuvinte: „**Tina**“, „**este**“ și „**veselă**“. Cuvântul „**Tina**“ are două silabe: „**Ti**“ și „**na**“. Cuvântul „**este**“ are două silabe: „**es**“ și „**te**“. Cuvântul „**veselă**“ are trei silabe: „**ve**“, „**se**“ și „**lă**“.
6. Scrierea propozițiilor lungi, cu analiză. Se face dictare și copiere de propoziții. Se exersează cu ajutorul imaginilor și al obiectelor de la care se formulează propoziții.
7. Scrierea corectă continuă. Scrierea după dictare, dar și independentă, a unor povestiri și mici texte.

4. Program de intervenție logopedică în dislexie

Dislexie:

Incapacitatea de a citi litere, silabe, grupuri de litere, cuvinte monosilabice și cuvinte compuse, propoziții și mici texte.

Nivelurile de intervenție se referă la:

1. Citirea după textul de tipar.
2. Citirea după textul cu litere de mână.
3. Citirea propriilor litere de mână.
4. Citirea expresivă cu respectarea semnelor de punctuație și cu pauzele dintre cuvinte.
5. Înțelegerea mesajului textului citit.

Etapale intervenției logopedice sunt:

1. Terapia de ordin general:
  - familiarizarea cu activitatea logopedică și motivarea pentru activități;
  - dezvoltarea auzului fonematic;
  - exerciții muzicale;
  - gimnastică articulară;
  - exerciții de respirație și ritm.
2. Citirea literei, recunoașterea acesteia în textul scris și a sunetului în vorbire. Exerciții de recunoaștere a sunetului/ literei și identificarea în semnul grafic respectiv (corespondența fonem-grafem).
3. Citirea silabelor (directe, indirecte, grupuri de sunete etc.). Ordine: silabe indirecte, silabe directe.
4. Citirea cuvintelor compuse din mai multe silabe. Se începe cu cuvinte bisilabice tip consoană-vocală-consoană-vocală, cuvinte monosilabice tip consoană-vocală-consoană, cuvinte polisilabice.
5. Citirea propozițiilor scurte, cu suport imagistic.
6. Citire conștientă. Verificarea înțelegerii mesajului textului citit.
7. Citire de sintagme complexe. Respectarea semnelor de punctuație la citire (citire expresivă).
8. Citire corectă independentă de texte și povestiri.
9. Citirea propriilor texte scrise.

Spor la lucru și fiți siguri că vă veți amuza și veți învăța în același timp alături de copilul dumneavoastră care frecventează sau nu un cabinet logopedic!

Recomandări generale pentru părinți

Problemele de vorbire, scriere, citire sau exprimare ale copiilor se rezolvă dacă știm să le identificăm cât mai devreme și dacă folosim metode adecvate specificului dificultății.

În general, copiii încep să rostească clar cuvinte de la un an, iar propoziții, de la doi ani. Dacă sesizați anumite probleme, nu ezitați să mergeți la un logoped. El vă va spune dacă este cazul să începeți un program special și ce exerciții să realizați.

Nu trebuie să amânați rezolvarea problemelor în speranța că acestea se vor rezolva de la sine pe măsură ce copilul crește. Riscați agravarea acestora și efortul pentru recuperare va fi mult mai mare.

Logopedul poate fi consultat pentru a examina copilul, pentru stabilirea obiectivelor și a metodelor celor mai adecvate de corectare.

Orice intervenție logopedică începe de la identificarea cauzelor, de aceea trebuie să colaborați cu logopedul, să observați copilul și să discutați împreună pentru a le stabili corect, ținând seama de dezvoltarea și evoluția copilului.

Trebuie să vă fie cunoscute etapele urmărite de intervenția logopedică, ca și progresele obținute. Acestea vor deveni criterii de observare și evaluare a limbajului la copilul respectiv. Depășirea dificultăților depinde de părinți, educatori și logoped. Toți trebuie să lucreze în echipă. Prin colaborare, prin direcționarea eforturilor spre aceleași obiective și adoptarea unei atitudini comune, pozitive și flexibile, copilul va beneficia de un ajutor eficient și va face progrese stabile în ritmul propriu.

Nu uitați că fiecare copil este unic. Ritmul său, stilul său de a învăța, modul său de a reacționa la conflicte și la probleme este diferit. Aveți răbdare și orientați dezvoltarea lui într-o manieră pozitivă.

Nu trebuie să manifestăm iritare sau nerăbdare față de nereușitele copilului. De multe ori, trebuie să ne asumăm aceste nereușite pentru că noi, adulții, suntem cei care îl creștem, îl sprijinim și îl îngrijim. Numai înțelegând nevoile copilului ne vom apropia de universul lui real și vom putea să îl ajutăm.

Dezvoltarea copilului depinde în primul rând de mediul în care trăiește. Un climat în care îi sunt asigurate protecția și afecțiunea este absolut necesar pentru o evoluție normală. Numai într-un mediu securizant se pot stabili relații de comunicare firești.

Nu uitați că și colaborarea dumneavoastră cu logopedul este un model de viață din care copilul poate învăța.

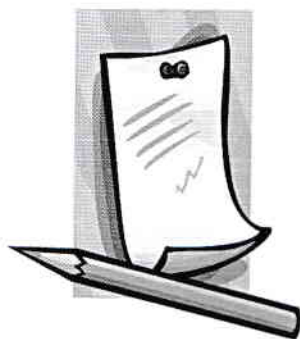
Recomandări generale pentru părinții care folosesc aceste exerciții

Orice intervenție logopedică are nevoie, pentru a fi de succes, de permanentizarea rezultatelor obținute. De aceea, o serie de sarcini pe care le recomandă logopedul trebuie repetate acasă (dar și la grădiniță). Este bine ca părintele, bunicii sau educatoarea ori altă persoană care sprijină acest demers să știe că activitatea de repetare este extrem de importantă. Nu se fac minuni, ci se realizează exerciții clare, concrete, repetitive într-un mod plăcut și antrenant, în așa fel încât copilul să se apropie tot mai mult de modelul de comunicare prin limbajul inteligibil și corect pe care îl dorim. Iată câteva recomandări de care este bine să țineți seama:

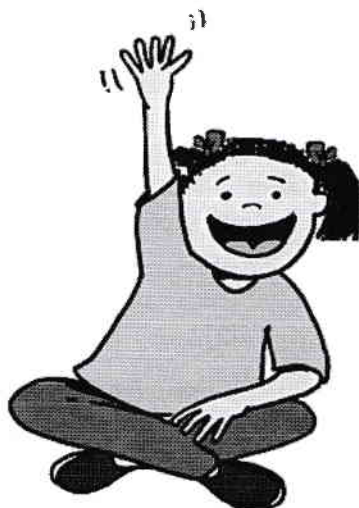
Nu uitați că pentru efectuarea acestor exerciții trebuie asigurată o atmosferă destinsă, plăcută în care toți să învețe și să se simtă bine. În general, trebuie ales un moment al zilei în care copilul să fie relaxat.

După ce veți fi citit aceste exerciții credem că vă veți convinge că numai cu implicarea dumneavoastră, ca un co-terapeut, în consolidarea exercițiilor logopedice acasă, cresc șansele de rezolvare a dificultăților de limbaj ale copilului.

Dacă observați dificultăți în rezolvarea unor exerciții, nu vă descurajați și nu certați copilul. Discuția cu logopedul și repetarea acestora vor rezolva problema. Nu uitați că repetați exerciții corective pe care copilul le-a realizat după o anumită activitate de durată la cabinetul logopedic și deci trebuie să aveți răbdare.

I.
Să învățăm
cu... plăcere

Exerciții pentru corectarea întârzierilor de limbaj (Întârzierea în dezvoltarea limbajului)

Definire

Abaterile în ritmul de apariție și dezvoltare a limbajului, în condițiile normalității auzului, a aparatului fonoarticulator și a unei dezvoltări mintale corespunzătoare vârstei cronologice, reprezintă întârzieri în dezvoltarea limbajului (retard de limbaj).

Întârzierea vizează cele trei arii ale limbajului: fonetica (pronunție), semantica (înțelegere) și structura gramaticală.

Aceste arii sunt mai puțin afectate în retardul simplu și mai complex în disfazie, care este o formă severă de întârziere, caracterizată prin dezintegrarea totală a limbajului.

Întârzierea se manifestă prin absența limbajului oral la vârsta de 2-3 ani, uneori acest lucru prelungindu-se până spre 4 ani. Tulburarea poate fi diagnosticată în jurul vârstei de 3 ani, în cazul unui copil care utilizează un număr redus de cuvinte, marcate de alterări fonetice (omisiuni de sunete, silabe, simplificări ale grupurilor consonantice), nu formulează propoziții simple, nu utilizează cuvinte de legătură (prepoziții, conjuncții).

Spre vârsta școlară dificultățile fonetice, de exprimare propozițională și de înțelegere a semnificației cuvintelor se corelează cu dificultăți în sfera tuturor operațiilor intelectuale, afectând procesele de comunicare, cunoaștere, socializare.

Fiind vorba de o dezordine de limbaj care afectează toate ariile limbajului, logopedul, dar și educatoarea și părinții trebuie să fie interesați de evaluarea nivelului de dezvoltare a acestora și de funcționalitatea lor. Scopul: identificarea competențelor (ce poate face copilul) și a dificultăților (ce nu poate face copilul) în anumite arii ale limbajului.

Comunicarea prin limbaj este fundamentul pe care se construiesc procesele de socializare și cunoaștere (învățare). Abaterile sau blocajele în dezvoltarea limbajului, în raport cu etapele de dezvoltare tipice, determină frânarea dezvoltării psihosociale a copilului. Prin urmare, **depistarea precoce și intervenția timpurie** au un rol foarte important. Ajutorul unui specialist logoped este recomandabil în cele mai multe cazuri. Părinții și educatorii trebuie să acorde o atenție deosebită copilului ce prezintă întârziere în dezvoltarea vorbirii. Un climat pozitiv din punct de vedere afectiv, securizant, comunicativ, este obligatoriu pentru o evoluție normală a comunicării.

Profilul psiholingvistic al copilului cu întârziere în dezvoltarea limbajului

Părinții/educatorii pot observa abaterile în dezvoltarea limbajului de la o vârstă foarte mică a copilului. În cazul în care acesta manifestă următoarele semne de retard în dezvoltarea limbajului sau o parte semnificativă din acestea, este indicată contactarea unui logoped.

1) Aria fonetică:

- prezența dislaliilor simple sau polimorfe, manifestate prin dificultăți în pronunțarea unor sunete, absența sau înlocuirea unor sunete prin altele;
- simplificarea grupurilor consonantice și a diftongilor;
- omisiunea sunetelor finale în cuvinte;
- simplificarea cuvintelor polisilabice;
- jargonafazie (vorbire neinteligibilă);

Spre vârsta școlară apar dificultăți de analiză fonetică:

- dificultăți de identificare a sunetelor în cuvânt;
- confuzii între anumite sunete;
- dificultăți de operare cu unitățile limbii: sunete, silabe, cuvinte.

2) Aria semantică:

- vocabular foarte sărac;
- primele cuvinte cu sens apar după 2 ani;
- dificultăți în evocarea vocabularului pasiv;
- nu înțelege concepte de bază legate de experiența cotidiană;
- nu poate defini noțiuni (uneori nici prin întrebuițare);
- nu poate clasifica categorii;
- nu știe culorile;
- nu înțelege relațiile cauzale;
- nu recunoaște utilitatea unor obiecte;
- nu înțelege aspecte metalingvistice (antonime, omonime, sinonime);
- nu înțelege cuvinte abstracte sau cu grad mare de generalizare: mărime, formă, culoare, cantitate, coordonate spațio-temporale, pronume, adverbe;
- nu sesizează absurdul în imagini și situații.

3) Structura gramaticală:

- limbaj telegrafic, propoziții eliptice;
- vorbire saturată de substantive;
- lipsesc liantele gramaticale (prepoziții, conjuncții);
- folosește târziu și greșit pronumele, mai ales formele flexionate;
- face frecvente dezacorduri gramaticale;
- greșeli în folosirea singularului și a pluralului;
- nu poate povesti, iar atunci când o face folosește excesiv fie substantive fie verbe și foarte puține adjective, adverbe, pronume;
- topica propoziției este incorectă;
- nu construiește fraze prin subordonare;
- frecvente ecolalii și cuvinte parazitare;
- abilități conversaționale limitate.

Există și manifestări ce țin de personalitatea copilului cu retard de limbaj: capacitate de concentrare redusă, latență mare în gândire și evocare, logofobie, hiperkinezie, memorie auditivă și vizuală slab dezvoltate, tulburări de orientare spațio-temporală, motricitate precară, rezistență la corectare.

Programul de recuperare va parcurge etapele firești de dezvoltare a vorbirii. Se va porni de la nivelul la care se află copilul și nu de la cum ar trebui să fie conform vârstei cronologice. Cu alte cuvinte, se pornește de la «ce poate copilul» și nu de la «ce ar trebui să poată». Fiecare copil cu întârziere în dezvoltarea limbajului are un anumit profil psiholingvistic, cu arii mai mult sau mai puțin dezvoltate. Etapele corectării vor fi individualizate în funcție de fiecare caz.

Extrem de importante sunt dezvoltarea motivației și a interesului copilului pentru comunicare și crearea a cât mai multor situații de comunicare. Jocul, climatul afectiv pozitiv, încurajarea permanentă, folosirea recompenselor variate și oferite cu mult entuziasm, sunt elemente de bază care asigură succesul în recuperare.

OBIECTIVE:

Limbajul este un ansamblu de abilități de ascultare, atenție, imitație, înțelegere, memorare, fonatie și socializare.

Programul de recuperare va urmări:

- Învățarea limbajului sub aspectul conținutului (înțelegere).
- Învățarea limbajului ca formă (pronunție).
- Învățarea limbajului ca utilizare (folosirea limbajului ca mijloc de comunicare și cunoaștere).

Prin urmare, vom avea următoarele obiective:

- Dezvoltarea abilităților de ascultare, respectiv a atenției auditive și vizuale.
- Dezvoltarea capacității de imitare motorie.
- Dezvoltarea capacității de înțelegere a cuvintelor și a mesajelor.
- Dezvoltarea vocabularului.
- Formarea unei pronunții corecte.
- Dezvoltarea abilităților de exprimare propozițională și în fraze.
- Învățarea structurii gramaticale.
- Formarea abilităților narative și conversaționale.

ETAPE:

1. Etapa pregătitoare

La vârste mici stimularea dezvoltării limbajului începe prin antrenarea permanentă a copilului în situații de comunicare cu persoanele din jur (familia, în primul rând) utilizând activitățile cotidiene, manipularea obiectelor, jocuri, imaginile, desenul.

Se recomandă:

- a) **exerciții pentru dezvoltarea atenției vizuale și auditive care solicită copilul să execute anumite sarcini simple:** *stai jos!, ridică mâna!, arată nasul!, bate din palme!, pune cana pe masă!, toarnă apă în pahar!, închide ușa!* etc.;
- b) jocuri de cooperare: puzzle; înșirat mărgelile, bile; incastre; colorat desene, imagini;
- c) manipularea obiectelor, a jucăriilor.

În această etapă nu se face corectarea pronunției, în mod explicit, dar cei care vorbesc cu copilul trebuie să aibă o exprimare clară, precisă, cu propoziții scurte, o mimică expresivă, un ritm și un timbru adecvate.

2. Dezvoltarea auzului fonematic

Copilul învață mai întâi sunete. Emiterea și diferențierea lor reprezintă baza învățării limbajului.

Dezvoltarea auzului fonematic înseamnă educarea abilității copilului de a percepe clar sunetele (fonemele) din care sunt formate cuvintele, acest lucru conducând la articularea corectă a acestora. Această activitate implică ascultare, atenție auditivă, memorare, imitare, comparare, diferențiere.

Exercițiile care dezvoltă auzul fonematic se fac sub formă de joc și trebuie adecvate vârstei și posibilităților copilului:

- Imitare de onomatopee: *Cum face...?: albina (zzz); trenul (ș-ș-ș); șarpele (sss); telefonul (țâr); pisica, câinele, oaia, vaca, ploaia* etc.
- Identificarea surselor sonore după sunetul emis.
- Recunoașterea persoanelor din jur după voce.
- Jocuri de repetare a ritmurilor (bătăi ritmice în masă, în tobă).
- Memorarea și repetarea după auz a unor serii de silabe, cuvinte, cifre, propoziții.

Copiii cu întârziere în dezvoltarea limbajului au dificultăți în a se concentra și a asculta. Educarea abilității copilului de a asculta este foarte importantă pentru imitarea și învățarea sunetelor care alcătuiesc cuvântul. Prin urmare:

- Obișnuieți copilul să asculte sunete, zgomote din mediu produse de o mașină, o bătaie în ușă, un avion etc.
- Atrageți-i atenția când sună soneria, telefonul.
- Încurajați copilul să asculte o melodie, să o fredoneze și să se miște în ritmul muzicii.

- Spuneți-i povești și modulați-vă vocea și intonația imitând anumite personaje.
- Vorbiți încet, pentru a-l obliga să fie atent.

Pentru preșcolarii mari și școlarii mici, dezvoltarea auzului fonematic este extrem de importantă întrucât asigură învățarea scris-cititului. Acum copilul învață corespondența fonem-grafem. Fiecărui sunet (fonem) îi corespunde o literă (grafem). Literale vor constitui un sprijin suplimentar pentru **diferențierea sunetelor**.

Exerciții:

- diferențierea sunetelor cu punct de articulare apropiat;
- diferențierea sunetelor surde și a celor sonore;
- diferențierea sunetelor pronunției corecte de cea greșită.

Dezvoltarea abilităților de **analiză fonetică** este fundamentală atât pentru învățarea pronunției corecte cât și pentru învățarea citit-scrisului.

Exerciții:

- identificarea/numărarea cuvintelor din propoziție;
- despărțirea cuvintelor în silabe/numărarea silabelor;
- identificarea sunetelor din care sunt formate silabele/cuvintele;
- identificarea sunetului cu care începe cuvântul;
- identificarea sunetului final din cuvânt;
- identificarea poziției unui anumit sunet în cuvânt (inițial, mediu, final).

3. Dezvoltarea vocabularului

Se va urmări în primul rând **înțelegerea** cuvintelor și apoi utilizarea lor. Pentru a înțelege sensul cuvintelor e necesar ca acestea să fie pronunțate în prezența obiectelor/imaginilor/acțiunilor concrete. Copilul învață un cuvânt după ce: ascultă cuvântul, vede obiectul/ imaginea/acțiunea pe care îl/o denumește, manipulează obiectul, folosește adecvat obiectul/imită acțiunea.

Ordinea învățării cuvintelor este: *înțelegere, identificare, denumire*.

Exerciții:

- să arate obiectele denumite de adult, mai întâi în realitate, apoi în imagini;
- să facă legătura între un obiect real și imaginea lui;
- să găsească o imagine/un obiect denumit și ascuns de adult;
- să sorteze obiecte de același fel;
- să imite o acțiune la cerere, să o identifice în imagini și să o denumească;
- să arate schema corporală la el și la alte persoane;
- să arate/să denumească membrii familiei, jucării, animale, alimente, îmbrăcăminte, obiecte din casă etc.;
- să înțeleagă posesia (*a cui este?*);
- să folosească cuvinte din sfera socială, adecvate la situație: *la revedere, pa, mulțumesc, poftim, bună ziua, nu, da*;
- să relaționeze 1-2 substantive cu un verb și să execute consemnul (exemplu: *adu cana și lingurița*);
- să asocieze un substantiv cu un adjectiv (*arată cana roșie, mașina mică* etc.).

Mai târziu copilul învață:

- să identifice obiecte/ființe/acțiuni după descriere;
- să enumere elementele unei categorii (cât mai multe animale, fructe, legume etc.);
- să definească noțiunile (*câinele e un animal; păpușa e o jucărie*);
- să sorteze obiecte în funcție de cantitate/mărime/formă/culoare;
- să identifice obiecte după utilitate;
- să facă comparații;
- să opereze cu analogii opuse.

a. Învățarea cuvintelor abstracte, cu grad înalt de generalizare este adesea dificilă pentru copiii cu întârziere în dezvoltarea limbajului. Se învață cu dificultate noțiunile de mărime, formă, culoare, poziții spațiale, coordonate spațio-temporale, raporturi cantitative și cauzale, dar și cuvintele care denumesc sintetic categorii de obiecte.

b. Învățarea cuvintelor nu este un scop în sine. Copilul nu învață cuvinte disparate. El trebuie să învețe să înlănțuie cuvintele în propoziții cu sens. Prin urmare, atunci când învață să identifice/să denumească cuvinte din vocabularul de bază (familia, părțile corpului, jucării, animale, obiecte din casă, mijloace de transport, alimente, îmbrăcăminte, coordonate spațio-temporale) este important ca noțiunile învățate să fie asociate în sintagme verbale.

Exemple:

- Părțile corpului (+ verbe): *arată, spală, șterge, mâna, fața* etc.
- Mijloace de transport (+ verbe): *merge, zboară* etc.
- Alimente (+ verbe): *taie, mănâncă, bea*.
- Animale (+ verbe): *stă, doarme, fuge, bea*.

4. Simultan cu dezvoltarea vocabularului se dezvoltă și abilitățile de exprimare în propoziții și fraze și se învață structura gramaticală.

Etape:

- Asociază două cuvinte.
- Asociază un substantiv cu un verb (*câinele mănâncă*).
- Asociază un substantiv cu un adjectiv (*cana roșie*).
- Folosește adecvat adverbe în propoziție (*aici, acolo, afară, sus, jos* etc.).
- Formează propoziții formate din subiect + predicat + complement (*pisica bea lapte*).

În situații concrete sau cu ajutorul imaginilor se va urmări lărgirea propozițiilor cu:

- Utilizarea corectă a cuvintelor de legătură (prepoziții, conjuncții).
- Folosirea corectă a pluralului.
- Folosirea corectă a pronumelui personal și posesiv.
- Folosirea adecvată a acordurilor gramaticale.
- Utilizarea verbelor după persoană, număr și timp.
- Să spună cât mai multe propoziții cu un cuvânt dat.
- Să descrie o imagine.
- Să corecteze propozițiile formulate intenționat greșit de adult.

5. Însușirea pronunției corecte

Majoritatea copiilor cu întârziere în dezvoltarea vorbirii au dificultăți specifice de articulare a sunetelor și a cuvintelor. Pentru corectare parcurgeți secțiunea II, vizând și dislalia, sau consultați un logoped.

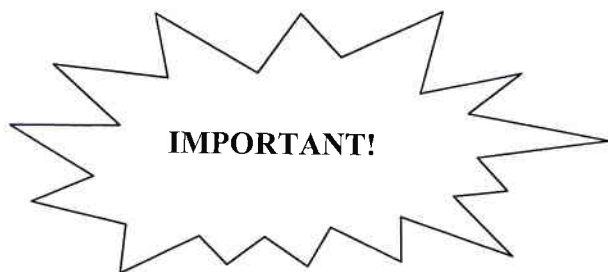
6. Dezvoltarea abilităților de comunicare (narrative și conversaționale)

Capacitatea de a dialoga înseamnă interacțiune și cooperare și se formează la copii treptat. În acest scop copilul trebuie pus în situații de comunicare în care adultul pune o întrebare copilului și tot el răspunde intrând în rolul copilului. Astfel, copilul va învăța alternanța și va intra în jocul comunicării. Lucrul în grup este ideal pentru exersarea acestor abilități întrucât în această situație copiii interrelaționează, învață să vorbească și să-i asculte pe ceilalți. Sunt eficiente și jocurile de rol (dramatizări).

Pentru dezvoltarea abilităților narrative, copiii vor fi antrenați în:

- povestire în succesiune logică a unor evenimente trăite de copil;

- compunere de povestiri după imagini;
- reproducerea unor povești cunoscute cu ajutorul întrebărilor.

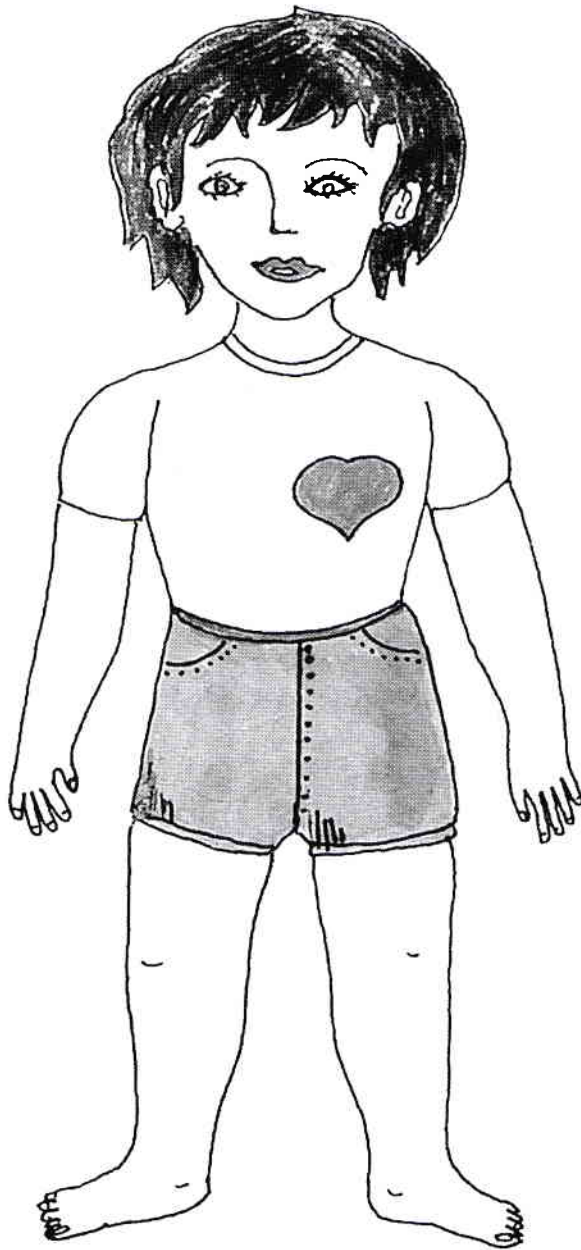

- Majoritatea exercițiilor din această secțiune se pot utiliza începând cu vârsta de 3-4 ani. Există însă și fișe pe care unii copii nu le pot realiza decât după 5 ani (exemplu: fișele de conștientizare fonologică).
- Obiectivele urmărite prin parcurgerea exercițiilor vizează dezvoltarea vocabularului activ, dezvoltarea abilităților de înțelegere și exprimare, dar în același timp și stimularea intelectuală a copiilor preșcolari prin antrenamentul unor operații ale gândirii și al unor procese psihice importante: memorie, atenție, imaginație.
- Pentru un copil de 5 ani, înainte de a începe exercițiile, părintele/educatorul poate face o evaluare a nevoilor sale, notând cu «+» fișele pe care le rezolvă copilul și cu «-» pe cele la care are eșec, urmând ca atenția să se concentreze exclusiv pe cele din urmă.
- Se va respecta principiul pașilor mici în parcurgerea exercițiilor. Părintele/educatorul va decide în funcție de nevoile și potențialul copilului exercițiile și numărul de exersări pentru consolidarea unor abilități. În general, un copil cu întârziere în dezvoltarea limbajului are nevoie de un număr mai mare de repetări și de respectarea ritmului propriu de lucru.
- Nu uitați să recompensați efortul, ca și cel mai mic succes al copilului în rezolvarea exercițiilor.

OBIECTIV: *Vocabular:* Cunoașterea schemei corporale

CERINȚE: Arată /denumește părțile corpului: la tine, la altă persoană, la copilul din imagine!

- OBIECTIV:** *Vocabular:* Familia mea
- CERINȚE:** Din cine este formată familia ta?
Cum o cheamă pe mama ta?
Cum îl cheamă pe tatăl tău?
Cum îi cheamă pe bunicii tăi?
Ai frați/surori? Cum îi cheamă?

